

אור הזוהרים הקדושים תורת רוזו של משיח (שיעור ביומא דהילולא)

1. אור החיים הקדמה

שמה הרוח אשר תכנו ראשונים אחריהם לא ישנו גם לא לבדות מדעת אנוש דברים חדשים אשר לא שערם נוחלי תורה מפה אל פה אלא ע"פ הקדמותיהם אשר קבלו דלי מדלי אשר דלה לנו איש האלהים מהם יקחו הקדמותיהם בני תורה לעמול לעשות מסילת הכתובים ואורח דרך ושביל ונתיב להכנס בכתובים דברים שנאמר בעל פה ובמעט זמן הרגעים בחנתי בב' ג' גרגרים בכל פרשה וקבצתים ושמתי באמתחתי והמו עלי סערות ימי המונעים ולא שבו הרודפים קויתי לשלום והנה מלחמה רץ אחר רץ לצר ולצורר וצרה נוגעת בחברתה עד צואר הגיע ונדדתי מעיר לעיר ונתקיים בי הנמלט מן הפחד יפול אל הפחת ולא שבת נוגש ומדהבה ובאת שדרנו למדוד בגסה דנוני וקול הב הב לא פסיק אף כי תם הכסף והמקנה והעמידו גברא אחזקתיה ואין חונן וסוגרו דלתי תורה כי האיש הבליעל הולך וחזק ויוסף לחטוא איש ישראל ח"ו והאיר ה' עיני שכלי אין זה אלא לקום ולעלות אל מקום חשבתי בו הוא מקום השכינה עיר הרמה עיר החביבה על אלהי עולם וממשלות עולם עליון ותחתון ואזרתי כגבר חלצי סיכנתי עצמי סכנות גדולות דרך מדבר באתי בו עד כי הביאני ה' פה עיר ליורני יע"א...

וקראתי שם החיבור ספר אור החיים כי התורה נקראת אור דכתיב כי נר מצוה ותורה אור ולפי שיש כמה דברים שיתיחס להם אור הנר ואור השמש והירח וכוכבים לזה ציינתיהו אור החיים שם זה מיוחס לבורא עולם הנקרא חיים דכתיב ומלך חיים ולתורה שנקראת חיים דכתיב תורת חכם מקור חיים ולצדיקים הנקראים חיים דכתיב ואתם הדבקים וגו' חיים כלכם. ברוך ה' השם חלקנו בחיים וכפי פרושות השמים מול בורא עולם שיעלה לפניו לרצון חיבור זה להאיר ענפי הקדושה ואם שגיתי באיזה דבר יעלה לרצון העסק אשר עסקתי שהכל היא לשמוח אלהי בוראי שמחת לבי ואור עיני הוא אדוני אלהים חיים. ותשלם מלאכת שמים זו בחודש א"ב הרחמן ביום טוב שקבעו ישראל יום גמר מלאכת עצי המערכה שנת אש"ר או"ר לו בציון אשר אנכי עולה שמה עבד ה' עבד תורה עבד ישראל נאום חיים בן לא"א החכם השלם כמוה"ר משה נ' עטר זלה"ה.

סדר בריאת האדם באור הזוהרים הקדושים.

2. אור החיים בראשית פרק א

(כ) עוד תרמוז הפרשה כולה על בריאת האדם כי הוא עיקר תכלית הבריאה, על זה הדרך בראשית כשברא ה' את האדם בראו ממקור הרוחניות הרמוז בתיבת השמים וממקור הגשמיות הרמוז בתיבת הארץ, ותמצא שרמזו רז"ל (סנהדרין צ"א ב) במה שאמר הכתוב יקרא אל השמים מעל שהוא הרוח ואל הארץ הוא הגוף הבנוי מהארץ, ורצונו יתברך בזה הוא שעל ידי מעשה האדם יתעצם להפוך החומר שהוא הגוף עד שיהיה נחשב צורה, והנה תמצא (שבת קנב ב) שהצדיקים אינם חוזרים עפר, להיות כי זכנו החומר שלהם עד שנעשה רוחני, כמו שכתב הר"י עראמה ז"ל וזה לשונו והתעצמות השלמים להפך החומר לצורה עכ"ל, ולזה אמרו ז"ל (ברכות יח א) שהצדיקים במיתתם נקראים חיים כי חלק הגשם נעשה רוחני המתייחס אל החיים, והרשעים בחייהם קרויים מתים לצד שגם הרוחניות שבהם נתגשם ונעשה ארץ המתייחס אל הדומם שהוא מת: וב' מדות אלו רמזם באומרו את השמים ואת הארץ על זה הדרך אם זכו הרי הם מסמיכים חלק הגשם שבהם הרמוז אל הארץ מחברים אותו ונעשה חומוני אחת עם השמים, ואם לא זכו הרי הם מהפכים חלק הרוחניות שבהם לבחינת הארץ ונעשה הצורה חומר, והוא אומרו ואת הארץ.

ואמרו והארץ היתה תהו ובהו כאן רמז מה שהיה בעונות שנתגבר צד החומר שהיא הארץ ונתרוקן מהרוחניות כמו שתרם צדיא ורקניא, וחשך שהוא יצר הרע הנקרא בדברי קדשם (זהר ח"א ס"ג א) דמחשיך אנפי דברייתא, על פני תהום וקרא להגוף תהום להיותו כתהום בולע תמיד, ומצד היצר שהוא החשך ורוח אלהים הנתנת בו מרחפת על פני המים כי לא מצאה הרוח מנוח לכף רגלה כי היצר גירשה והורמה ממקום הנחתה וישכון שם החשך שהוא יצר הרע ונשאר הנפש מרחפת על פני המים הם מים הזדונים שהם כוחות של הטומאה:

ובראותו הקדוש ברוך הוא כן ויאמר אלהים יהי אור שולח אל האדם עזר נגד יצרו וזה יהיה בהגיעו לי"ד שנה יופיע עליו ממעון קדשו רוח אלהי קדישין נשמה קדושה וטהורה, או ירמוז אל התורה כי היא האור הנערב ולה יקרא אור דכתיב (משלי ו') ותורה אור, והמכוון אחד, כי בחינת הנשמות הקדושות הם בחינת אור התורה ובעל נפש הוא בעל תורה, והוא אומרו ויאמר אלהים יהי אור שהיא הנשמה שאורה רב להיותה חצובה מתחת כסא כבודו יתברך חלק אלוה ממעל שולחה ה' להאיר אל האדם לבל יטבע בטיט היצה"ר, או גם כן למה שאמרנו שהיא התורה המאירה לנפש אדם ואז יהיה אור, וירא ה' את האור אשר נתן באדם כי טוב שבאמצעותו ילך האדם בדרך הטוב והישר:

ולא תחשוב כי בהיות הנשמה באדם או על ידי עסק התורה בזה הוא שקט מתחבולות היצר המחטיאו ופנה והלך לו, שאם כן אין לא שכר ולא עונש לזה אמר כי עדיין החשך בעולם, אלא שעל ידי זה מסתייע האדם

להעריך מלחמה עמו ולהבדילו מעליו לבל הפילו במועצותיו ויכיר בחינת עשות רע כי רע הוא, וזה הוא אומרו ויבדל אלהים בין האור שהיא הנשמה ובין החשך שהוא היצר הרע, וזה שאמר הכתוב (קהלת י') לב חכם לימינו שהוא מקום האור מקום הנשמה, ולב כסיל לשמאלו שהוא מקום היצר הרע, וקרא לאור יום ולחשך קרא לילה, ולזה התפלל דוד (בתהלים צ"א) שיצילהו מפחד בלילות: ואומרו ויהי וגו' יום אחד כי אי אפשר שיוכר אורה של הנשמה אלא מחשכו של היצר הרע שאם לא כן לא ישתנו ממלאכי השרת ואין כאן לא שכר ולא עונש, ולזה אמר יום אחד:

טו עולם הדומם באור החיים הקדוש

3. אור החיים בראשית פרק ג

ויאמר אל האשה וגו'. פירוש בציפצוף אשר ידברו בו הבעלי חיים בלתי מדברים, ואז היו מכירים כל ציפצופי וכו' ואפילו שיחת הדומם. כי כל מה שברא ה' יש לו כפי בחינתו דיבור לטעם אשר ישבח את קונו כאומרו (משלי טז) כל פעל ה' למענהו, וצא ולמד מפרקי שירה. ומצאנו לגדולי ישראל שהיו מכירים בכל צפצוף ושיחה כאומרם ז"ל (סוכה נח א) אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי עליו השלום וכו' ומכל שכן אדם הראשון יציר כפיו יתברך:

4. אור החיים בראשית פרק ב

(א) ויכלו השמים וגו'. מקרא זה לא ידענו מה בא ללמדנו, ונראה כי יכוין לומר על דרך אומרים ז"ל (ב"ר פס"ח) הקדוש ברוך הוא מקומו של עולם. גם מצינו כי הוא מלא עולם כאמור (ישעי' ו) מלא כל הארץ כבודו ומעתה אורו יתברך נמצא בהקף העולם ובפנימיותו. וצריך לתת לב לדעת טעם הדבר למה עשה ה' ככה. ומקובלני מפי זקני תורה כי טעם שעשה ה' העולם כדורי הוא כדי שיעמוד ויתקיים בהשוואת כחי חלקיו. ופירושן של דברים הוא יש לך לדעת שאין תשוקה בעולם עריבה וחביבה ונחמדת ונאהבת ונתאבת ומקוות לנבראים ובפרט לחלקי הרוחני המכיר ויודע בחינת אור האלהות כהדבקות באורו יתברך ואילו יכספו כל נפש חיונית המגעת להכיר קצת מנועם אורו יתברך תצא נפשם לחזות בנועם ה'. ולך לדעת כי כל אשר ברא ה' בעולמו יצר בו ה' בחינת ההשכלה וההבחנה כפי בחינתו בעלי חיים מדברים ובלתי מדברים וצומח ודומם יש לכל אחד כח מההשכלה להכיר ויצרו כפי השגתו. ובזה תשכיל לדעת העמדת העולם באיזה דבר הוא תלוי ועומד מבלי התנועעות כי ה' גילה סודו אל יראיו ובאמצעות ההערות הנאמרים הושג המורגש. והוא כי באמצעות אורו הנערב והמקווה אשר יסובב כדוריות העולם בהשוואה וכל חלק וחלק מהסובב של העולם יתעצם בכח אש התשוקה הבוררת בו להתקרב לבחינת כללות נצר המקווה ולהיות כי כל בחינת סיבוב העולם תשוה בו שיעור התשוקה בין מצד מה שממנו כי אין תאות חלק אחד רבה על חברו שבאמצעות זה יתרבה התעצמות החלק ההוא ויחלש שכנגדו בין מצד מה שאליו הוא האור הנעים כי אינו קרוב לחלק מהסובב יותר מחברו שבזה יגדל חלק מהעולם בכח התעצמותו יותר מחלק אחר אלא הכל בהשוואה וכל חוט השערה מכל חלקי הסובב של העולם יתעצם להתקרב ומושך לצד הפונה אליו ובאמצעות התעצמות הנמשך מכל סביבות כדוריות העולם נמצא העולם עומד וקיים וכל חלק מעמיד את חברו באמצעות האמור ונמצא כל העולם תקוע ביתדות ומסמרי חשק הבורא לצד כלות ונטות רוחניות שבו להתקרב להנערב יתעלה שמו. ובזה אתה משיג טעם שברא ה' העולם כדורי והבן. ובזה גם כן מצינו טעם למה העולם נרקע ונתקע בלי התנועעות כי ההתנועעות תתהווה לצד הגברת והחלשת חלק מחלקי המעמיד מה שאין כן במציאות זה אי אפשר להתנועע בשום אופן:

ואפשר כי לזה רמזו ז"ל בנועם אמריהם (חגיגה יב ב) וזה לשונם דקיימי ולא ידעו על מה קיימי ע"כ, הכוונה כי אם היו הנבראים מבחינים הבחנה זו וידעו רום מעלת חבת הקודש ותשוקת הנבראים לנעלם הנערב ויראו כמה הוא עוצם התקוה והתעצמות דומם זה שהוא העולם אשר מתעצם להתקרב ליהנות מאור המקווה ולא נהג רפיון בשום חלק מסובב העולם ישאו קל וחומר מזה כמה צריך האדם לעשות כי בו נתרבית ההבחנה וההשכלה. גם יש לך לדעת כי להיות שכל הנבראים במלא עולם כל אשר רוח החיוני בו אמרו ז"ל (ילקוט תהלים קנ) כי אין כל נפש מתישבת במקומה כי אם לצד שישינו לנכסף ומקווה מלא עולם הזה לא תגעל הנפש את הבשר ולטעם זה האיר ה' עולמו מכבודו וכבודו מלא עולם ונמצא העולם בתוך תוך בוראו ואור הבורא בתוך כל העולם וסובב עולמו ובזה עמד ונתקיים העולם באמצעות התשוקה למצוי, והוא אומרו ויכלו השמים והארץ וכל צבאם פירוש ויכלו על דרך אומרו (תהלים פד) נכספה וגם כלתה ובאמצעות זה נשלמה ונתקיימה הבריאה. וטעם שהוציא הכתוב הענין בלשון זה ויכלו לרמז כי הוא תשוקה גדולה עד כלות החלק אל הכל והוא בחינה גדולה מבחינה החשק והתשוקה, והוא שרמז דוד באומרו נכספה וגם כלתה הרי זה מגיד כי בחינה זה גדולה מבחינה שלפניה ובאמצעות בחינה זו והתעצמותה העולם קיים. וזה הוא סוד קריאתו חיי העולמים והבן והוא סוד באור פני מלך חיים:

5. אור החיים במדבר פרק כ

והמשכיל בעין השכל יראה כי השתנות משמעות מאמר ודברתם ישתנה כפי כוונת מאמר קח את המטה, כי הדעת נותנת שאין הסלע בעלת חיי שתבין דבור בני אדם כשידבר אליו משה אלא בא' מב' דרכים, או באמצעות הכאה במטה אשר בו שם המפורש חקוק יעורר כח המחיה שבה, כמו שפירשתי במקום אחר שאין לך

בצמחים שאין לו חלק חיוני כפי תכונתו, ואותו יעיר בהכאת מטה שבו חקוק שם עליון כמו שכן הבין משה, או על ידי שישנו עליו פרק אחד של תורה שהוא חיי עולם מפה קדוש יעורר כח שבדומם ומזה יתעורר לתת מים, לזה אם נפרש קיחת המטה שהיא על ההכאה אין צורך לשנות פרק אחד שזה הוא הערתו, ואם נפרש קיחת המטה אינה להכות נצטרך לפרש ודברתם לשנות עליו פרק אחד, ולזה דעת עליון כשאמר קח את המטה שהיתה כוונתו קיחה לבד, היתה כוונתו במאמר ודברתם לשנות פרק אחד מה שאין כן משה שהבין קיחת המטה להכות פירש ודברתם כפשוטו.

6. אור החיים במדבר פרק ה

(טו) והביא האיש את אשתו וגו'. עד סוף כל הענין. יש להעיר בענין. א' מה היא כוונתו במאמר מנחת זכרון מזכרת עון, למה הוצרך לזכרון, ומה גם שהמעשה אינו רחוק להצריך זכרון, גם למה יתיחס למנחת שעורים שהיא מזכרת עון והלא רואה אני שהוא קרבן מנחה חדשה לישראל ממחרת הפסח. עוד צריך לדעת הכוונה במעשה זה של מים קדושים, מה מעשיהם של מים, ולמה נקראו קדושים, ורז"ל אמרו (סוטה ט"ו ב ספרי) שנתכוין לומר שקדשו בכלי שהוא הכיור, גם לזה יש להשכיל למה יצו ה' על דבר זה, גם מה הוא פעולת הספר להשקות בו, בשלמא מה שעשה משה בעגל שהשקה את ישראל הוא על דרך תיסרך רעתך (ירמיה ב) גם למה מן המקדש, גם דקדק שיהיה מהמזומן במקדש (סוטה שם) ולא יחפור נפלאים ממני הדברים, גם אמרו ונתן אל המים ואמרו ז"ל (שם) שצריך שיהיה העפר צף על פני המים, ורבנן סוברים שאם הקדים העפר למים פסול, מה מעכב דבר זה, ורואני שלא הזכיר הכתוב במצוה זו חוקה לסתום פי שואל לאמר לא תשאל, גם אמרו מי המרים לא ידעתי למה יקרא להם מרים, ורז"ל בספרי אמרו מרים נהפכים המים להיות מרים, דבר אחר על שם סופן ממרין את הגוף, ובגמרא (שם כ א) אמר אבוב דשמואל צריך שיתן דבר מר לתוך המים מאי טעמא דכתיב המרים שמרים כבר עד כאן. והדברים תמוהים למה סתם ה' הדברים במצוה זו, נוסף על תמיהת הדבר בכללותו:

ואפשר לפרש הענין על פי מה שקדם לנו מידיעה בפנימיות התורה, **הלא השמעתוך בפרשת בראשית (ב) בפסוק ויכלו השמים וגו' ויכל אלהים וגו' כי כל נברא והווה תכסוף ותכל תאותו להדבק אל האלהים חיים ברוך הוא, והרגש תיאבון זה ישנו גם בבלתי נועע כל אחד כפי שיעור הרוחניות אשר הטביע בו הבורא כפי מה שצריך לקיומו ולתת שבח לבוראו כאמרו (משלי טז) כל פעל ה' למענהו.** עוד מצינו לרז"ל שאמרו (ב"ר פ"ה) טעם שנקראו מים בוכים לצד שה' פלג המים חציים למעלה וחציים נשארו למטה מתחת ליבשה, המים שנשארו למטה הם בוכים ומתאנחים על שלא זכו להתקרב לאלהים חיים בחצי העליון, כי הוא זה כוסף הנבראים יחד ותקותם:

עוד הן הראנו ה' את אשר יחפוץ לקבוע דירה בתחתונים מימי אדם, ובחטאו נתקללה האדמה וגבה כסא המלוכה מקור הברכה מן העולם, (ב"ר פ"ט) עד עת בוא דברו ביום מתן תורה ויחשוק למעשה ידיו לדור בתחתונים, וזה לך האות מאמרו במדבר לבני ישראל לעשות לו מקדש, ולא המתין עד בואם אל ארץ נושבת שהיה נשאר זמן מועט אם לא היה מעשה המרגלים, וכשהתעיבו עול אפילו אחר שירדה שכינה וישכון כבודו שנים רבות סלק ה' שכינתו ושב למקומו הראשון שמים לרום, ומעתה זולת החטאים אשר יסובבו תהיה דירת אלהים חיים בתחתונים, ובזה ומחה ה' דמעת המים הבוכים ויוסר חרפת הארץ וישמחו המים ותגל הארץ אשר אררה ה' ורחק ממנה דוד עולם והנה עתה עת דודים, ואם יסובבו החטאים ישוב הדבר לכמות שהיה וירום הכסא, ועל זה ידו הדווים לקול תתו מים, וצריך להעיר אוזן בלימודים אלו כי הטבת ישראל כשעמדו על הר סיני והכשרתם היה גם כן ראוי להשרות שכינתו יתברך בארץ ומלאה הארץ דעה ודירת ה' בתחתונים כבעליונים ויתעלה מקומנו זה, כי המעלה והירידה תלויה בקרבנתם לפני ה': ותמצא שאמרו ז"ל (שמו"ר פמ"א) חירות ממלאך המות וכו' חירות מיצר הרע, ועל ידי עון העגל חזר הכיעור לכמות שהיה והוציא ראשו השטן ולא הועיל הטבתם של ישראל אלא למקום מוגבל תוך מחניהם, אבל כללות העולם נשמ"ו ביום זעם וחזר קב המות לעולם, מה שאין כן בזמן המקווה אשר יאבד כל בחינת הרע כאמרו (זכרי' יג) ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ שאז ארצינו תקרא ארץ החיים כי בלע המות לנצח:

ושמור לך הדברים ועל פיהם נעלה במסילת כוונת הענין על נכון, כי יצו ה' בקנאות איש אשתו כי יבדקנה במעשה זה שביאנה אל מקום אשר שם חונה האלהים, וכבר העירותיך כי למקום ההוא יקרא ארץ העליונה לצד ששכנה שם שכינה, ואינה בכלל ארור אשר אררה ה', גם מים אשר שם לא תרד עיניהם דמעה, כי למה יבנו ולמה ירע לבבם, וצוה ה' שיקח מהמים ההם קדושים, יקראו קדושים בקרבנתם לפני ה' קדוש ונורא שמו, ובזה העירך מעשה המים, ואין דברי סותרים חס ושלום דברי רבותינו שאמרו שהיו מקודשים בכיור, אלא ממה שדבר ה' בדרך זה נתכוין לדברי גם כן אלהים חיים, גם צוה לקחת מן העפר המקדש דוקא לצד שהוא קרוב לקדוש ועליון ברוך הוא, וצוה שלא יחפור בדקר אלא מן העפר המוכן לפני ה' בלא הפסק בנין כמאמרם ז"ל (סוטה טו ב) לצד היותם יותר קרובים ומרגישים בהשראת שכינה בהם, מה שהרגש זה אינו בעפר שהוא חוץ למקדש כי לא טעם טעם זה עד הנה לעשות את אשר חפץ ה' עשות:...

וצוה ה' לכתוב פרשת סוטה באזכרות שבה ומוחקים כל הכתב במים ובעפר ההוא, והטעם לתת כח בהם לעשות מעשה אשר יחפצו עשות, וצוה עוד שיקריב מנחה מהשעורים, הטעם דוגמא למנחה פחותה שהביא קין

בתחלת העולם, וזה נסבב מחטא אדם וחווה, והוא הזכרת עון אשר גרם בכי למים וקללה לאדמה, והוא מאמר מנחת זכרון מזכרת עון, ואז ישקה האשה המים, והנה בבוא המים ההם במעי האשה במיחוי השם בתוכו אם האשה טמאה הנה השם ההוא על ידי המנחה שמזכרת עון יזכור עון הקודם וירגישו המים ובה יהיו מרים כי יזכרו יגונם ובכיתם וה' מחה את דמעתם, והנה האשה הטמאה תסובב מרתם ובאו בה המים המרים למרים יחתכו מעיה ויעשו בה נקמה כי זאת האשה הגורמת בכיתם, ובכח השם הנתון בהם ינקמו נקמתם ממנה, והיודע חטא חוה בזוהמת נחש ידע כי זה הוא עון הראשון אשר העלה שכינת אור עליון מעולם זה התחתון, וכפי זה האם ימצא איש את אויבו וישלחנו, ויקיימו בה הבא להרגך השכם להורגו, ויעשו נקמה בה בין המים בין העפר שלשניהם יש גרם רעה, והגם שלא הזכיר הכתוב אלא מים יש בו גם העפר:

יחס לגאולה

7. אור החיים שמות פרק כא פסוק יא

או תרמוז הפרשה על זה הדרך וכי ימכור איש זה הקדוש ברוך הוא את בתו אומה הקדושה, לאמה פירוש להיות שכבר עברו גלויות על ישראל גלות מצרים גלות בבל כו' וכולם לא נשתעבדו ישראל אלא לאומה אחת ואין דבר זה סובב קריאת שם עבדות על ישראל, אבל בגלות החל שאנו בו עתה משתעבדים ישראל לכל ע' אומות בכל מקום אשר שם עברי בזוי הוא ושפל וכל אחד בזוז וחוזר ליקוטי בתר ליקוטי ודבר זה ינסה ויסמן בהם בנסיון גדול וסימן מובהק והוא אומרו לאמה כי אומתינו בגלות זה קנתה שם אמה ומעתה גם בבוא גאולתינו ופדיון נפשינו כבר קנתה האומה שם עבדות, לזה אמר הקדוש ברוך הוא הבטחה כי גאולת האומה הלז לא תהיה כדרך אשר הוציאנו ה' ממצרים מבית עבדים אלא בנסים מופלגים בפרסום בכל העולם, והוא אומרו לא תצא כצאת העבדים הרמזים בתורה (לעיל כ' ב') מבית עבדים וגו' שאז לא הפליא ה' פלאיו אלא באומה אחת, ואז בכל העולם והיו מלכים אומניך ושרותיהם וגו' וישתחוו כל מלכי ארץ ככתוב בספר ישעיה (מ"ט א) ואומרו אם רעה וגו' יתבאר על פי מאמר הזוהר כי תשתנה גאולת ישראל אם תהיה באמצעות מעשיהם הטובים לאם תהיה לצד השלמת קץ הסתום, כי אם תהיה באמצעות הכנת ישראל יבא הגואל מלאך ה' בעמוד אש מוצב ארצה וראשו בשמימה, ואם לצד הקץ וישראל לא ראויים לו עליו נאמר (זכרי' ט') עני ורוכב על חמור, והוא אומרו כנגד ביאת הגואל לצד הקץ הגם שאין ישראל ראויים לו אם רעה וגו' פירוש אפילו אם תהיה רעה בעיני אדוני כשיגיע הקץ אשר קצב ליעדה ולא באל"ף ירצה שאינה ראויה ליעודיו כי היא רעה אף על פי כן והפדה פירוש פדיון יושג לה על כל פנים אבל לא יהיה הדבר כדרך אם לא תהיה רעה בעת הגאולה. ואמר לעם נכרי וגו' פירוש כי לא לצמיתות יהיה המכר לעם נכרי הגם שיבגוד בה כמאמר הכתוב (איוב כ"ח) קץ שם לחושך. וכנגד ביאת הגאולה לצד מעשיהם הטובים והכשרתם אמר ואם לבנו ייעדנה על דרך אומרם (ב"ב י' א) כשישראל עושים רצונו של מקום נקראו בנים, הכוונה אם יעודים אשר ייעדנה ה' בעת הגאולה תהיה לצד היותם במדרגת בנים אז כמשפט הבנות דבר זה יגיד הפלגת שעשוע ישראל בבוא הגואל פירוש בנות הם נשמות המשתעשעים בגן עדן הנקראים בנות ירושלים ומשפט שקצב להם צרור המור דודי לי להגלות להם אורו יתברך וזה הוא מחייתם ושעשועם ותכלית מאויים אמר ה' כי כמשפט הזה יעשה להם בביאת הגואל בעודם בעולם הזה יגלה ה' אור שכינתו על כל הצדיקים ויאמרו כולם זה אלי וגו' בתמידות כמשפט הבנות:

ואמרו אם אחרת וגו'. בא הכתוב להתנות אימתי חלקתי לך בין זמן שהיא רעה לזמן שהיא במדרגת בנו אלא בזמן שאם אחרת יקח לו על דרך שפירשנוה למעלה שארה כסותה ועונתה של הבת הישראלית לא יגרע בזה הוא שחלקתי אבל אם שלש אלה וגו' ויצאה חנם פירוש אפילו אינם צדיקים לכסוף אל יום פדות יצאו אפילו קודם זמן הגלות והרי הם יוצאים בזכות יסורין אשר קבלו במחסור ג' הדברים ושיום הם למדרגת בן: